

Meer macht voor de democratie

Perspectieven na Trump en Brexit

Tot nu blijft één wezenlijke vraag buiten beeld in de vele analyses en columns: hoeveel macht hebben de democratische staten nog om de mondiale werkelijkheid te beïnvloeden? Met als vervolgvraag: hoe kan democratie weer macht terug winnen ten opzichte van niet-democratische belangen en organisaties?

De verkiezing van Donald Trump tot president van de Verenigde Staten is voor velen een verassing. We zijn wakker geworden in een nieuwe wereldorde, schief een columnist van de Correspondent. Eerder dit jaar riep de keuze van de Britten om uit de Europese Unie te stappen soortgelijke reacties op. De afwijzing van de Europese grondwet in 2005, het Nederlandse referendum over de Oekraïne en het Waalse verzet tegen een handelsakkoord met Canada passen ook in dit rijtje. Wat zijn de achtergronden van dit volksverzet?

EUROPESE GRONDWET
Postbus 1046 6801 BA Arnhem www.konink.nl

**DEMOCRATISCH
GEZIEN
STAAN WE
STEEDS VERDER
VAN DE MACHT AF**

Loesje

De meer dan 60 miljoen Amerikanen die op Trump stemden deden dit onder meer omdat ze geen vertrouwen hebben in de politieke en economische elite van hun land. Ze willen weer gehoord worden. Onderzoek in de Verenigde Staten bevestigt dit gevoel: de 'gemiddelde kiezer' heeft nauwelijks tot geen invloed op het gevoerde beleid, zoals blijkt uit statistische analyse van bijna 2000 kwesties¹. En de Britten willen weer baas in eigen land worden. De rode draad lijkt te zijn: een flink deel van de bevolking heeft niet het gevoel dat de elite hun belangen behartigt en laat dit via het stemhokje duidelijk horen. Achteraf ontstaan allerhande verklaringen voor de verkiezingsuitslag, zoals dat die is beïnvloed door Facebook, de FBI en opiniepeilingen. Of dat Cameron, Clinton en Rutte geen goede campagne hebben gevoerd. Misschien allemaal waar, maar discussies hierover ontnemen het zicht op de dieper liggende onvrede. Als die niet nu naar boven was gekomen dan gebeurt dit later wel of op een andere manier.

Een andere reactie op de verrassende verkiezingsuitslagen is om te twifelen aan het functioneren van onze democratie. De roep om autoritair bestuur komt op, terwijl anderen zoeken naar manieren om de werking van onze democratie te verbeteren, waardoor de mensen zich wel gehoord gaan voelen. Bij al deze verschillende reacties blijft één wezenlijke vraag buiten beeld: hoeveel macht hebben de democratische staten nog om de mondiale werkelijkheid te beïnvloeden?

Deze vraag naar de verdeling van macht is belangrijk. Democratie is ontstaan door strijd voor andere machtsverhoudingen. Denk aan de Franse revolutie en de Amerikaanse vrijheidsstrijd. Nu we een parlementaire democratie hebben, lijken we te ervan uit te gaan dat daar ook alle macht ligt. Dit is naïef. Oud-premier Joop den Uyl sprak al van de smalle marges van de democratie. En die marges zijn de afgelopen 40 jaar alleen maar smaller geworden. Privatisering en deregulering hebben de economie efficiënter gemaakt, maar hebben tegelijkertijd de macht van democratische instellingen verkleind. Een kleine overheid is immers een kleine democratie. Globalisering van de wereldeconomie heeft onze materiële welvaart verhoogd, maar tegelijkertijd is hierdoor de macht van natiestaten afgenomen ten opzichte van internationale economische belangen². Een klein land

¹ *Testing Theories of American Politics: Elites, Interest Groups, and Average Citizens* van Gilens en Page (2014).

² Al vijftien jaar geleden beschreven door Noorena Hertz in haar boek *The Silent Takeover* (2001).

als Togo trekt het plan in om merkloze sigarettenpakjes in te voeren, nadat tabaksfabrikant Philip Morris een brief met dreigende taal over dit voornemen had geschreven³. De omzet van de tabaksgigant is bijna 20 keer zo groot als het BNP van Togo. Dit is maar een van de vele voorbeelden van de relatieve onmacht van landen en het geldt zelfs voor een groot land als de Verenigde Staten⁴. Vooral liberalisering van de internationale financiële markten na 1980 heeft bijgedragen aan deze machtsverschuiving. Het vertrouwen van de geldmarkten weegt vaak zwaarder dan de stem van de kiezers, zoals duidelijk werd tijdens de Griekse crisis.

De verminderde macht van natiestaten maakt begrijpelijk dat delen van de bevolking zich niet gehoord voelen. Ondanks de goede bedoelingen van volksvertegenwoordigers ontbreken mogelijkheden om als land zelf te sturen. Deze gedeeltelijke onmacht vormt een vruchtbare voedingsbodem voor populistten. Maar er zijn geen simpele en snelle oplossingen. Een machtsverschuiving die in vier decennia heeft plaats gevonden, vergt waarschijnlijk even lang om bij te sturen. Hoe kan democratie weer macht terug winnen ten opzichte van niet-democratische belangen en organisaties? Dit is een wezenlijke vraag voor de toekomst van de democratie. Bij het zoeken naar antwoorden kunnen we gebruik maken van historische ervaringen en recente kennis.

Eerste stap is dat we nuchter gaan kijken hoe macht en invloed in de wereld zijn verdeeld. We erkennen hiermee expliciet dat de manoeuvreerruimte van onze democratieën grenzen kent. Vervolgens kunnen we terug grijpen op het oude inzicht dat machtsconcentraties altijd het risico van machtsmisbruik meebrengen⁵. Hierom hebben alle democratische landen gekozen voor een scheiding der machten: wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht. Spreiding van macht is een voorwaarde voor duurzame democratie. Ten derde is een politieke discussie nodig over de balans

tussen verdere globalisering, democratie en het primaat van de natiestaat. Volgens econoom Dani Rodrik kunnen we van deze drie wensen er maar twee tegelijkertijd verwezenlijken⁶. Rodrik stelt voor niet verder te globaliseren en daarmee de democratie overeind te houden, terwijl ik neig naar democratisering van internationale verdragen en organisaties. Nu lijkt vooral de democratie het kind van de rekening te zijn. Dit keuzevraagstuk verdient serieuze analyse en debat. Verder verwijs ik naar Joseph Stiglitz – Nobelprijswinnaar economie – die een agenda heeft opgesteld voor veranderingen in regels, wetten en instituties om een minder scheve verdeling van bezit en macht te laten ontstaan⁷. Zijn motto is dat we de regels zelf hebben gemaakt en dus ook zelf kunnen veranderen. Voorbeelden hiervan zijn belastingwetten, patentrecht en kartelwetgeving. Tot slot kunnen we invloedrijke bedrijven als Facebook en Google democratiseren, omdat ze immers grotendeels draaien op informatie van ons.

NIVELLEER DE MACHT

Loesje

Postbus 1046
6801 BA Arnhem
www.loesje.nl

Er zijn dus meerdere aangrijpingspunten om te zoeken naar manieren om de democratie meer macht te geven. Het is nodig dat de vraag naar de gewenste internationale machtsverdeling op tafel komt. Democratie is het meer dan waard.

Delft, december 2016
Arie Bleijenberg

³ *The Economist* 6 augustus 2016.

⁴ Zoals voormalig vicepresident Al Gore beschrijft in zijn boek *The Future* (2013).

⁵ Zie voor een kort en helder overzicht hoofdstuk 4 van *The Power Paradox* van Dacher Keltner (2016).

⁶ *The Globalization Paradox – Democracy and the Future of the World Economy* (2011).

⁷ *Rewriting the Rules of the American Economy* (2015).